

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์วิถีชีวิตและค่านิยมของชาวลานนาไทย
โดย มณี พยอมยงค์ และ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา
(ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสภาวิจัยแห่งชาติ)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ คือการศึกษาถึงวรรณกรรมสำคัญของชาวลานนาไทย ซึ่งจะสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมต่างๆ ของชาวลานนาไทยในอดีตนับจากกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงปัจจุบันว่าวรรณกรรมสะท้อนสิ่งใดบ้าง และที่ชาวลานนาไทยในปัจจุบันปฏิบัติอยู่เป็นเช่นไร อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีพัฒนาการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาเพื่อให้เกิดด้านจริยธรรม ทั้งเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นภาคเหนือให้มีมากขึ้น

ได้ใช้วิธีวิเคราะห์วรรณกรรมชาวลานนาไทย เรื่องสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 3-6 และ 7-8 และสมัยรัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อระบุวิถีชีวิตและค่านิยมที่ปรากฏแล้วนำมาจัดหมวดหมู่และลำดับความถี่ จากนั้นนำมาสร้างเป็นแนวสัมภาษณ์ชาวลานนาไทยปัจจุบันว่ามีพฤติกรรมและค่านิยม ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมบ้างหรือไม่ และสักเพียงใด โดยแนวสัมภาษณ์ดังกล่าวได้มีคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านสังคมศาสตร์ การวิจัย ภาษา และวรรณคดี ช่วยวิเคราะห์ เพื่อให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วย ต่อมา ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม 2526 ได้ออกสัมภาษณ์ชาวลานนาไทยในเขตอำเภอเมือง อำเภอแม่ริม (ชานเมือง) และอำเภอสะเมิง (ชนบท) รวมตัวอย่างที่สัมภาษณ์ 511 คน อีกทั้งได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมใน 4 กิจกรรมของขนบธรรมเนียมประเพณีลานนาคือ พิธีเรียกขวัญ ประเพณีแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ และประเพณีเดือนยี่เป็ง ลอยกระทง

ลักษณะของประชากรที่สุ่มนี้ เป็นชาย 44.0 % หญิง 53 % โดยทั้งหมดนี้ 62.4 % แต่งงานแล้ว และ 37.6% ยังไม่ได้แต่งงาน ส่วนด้านอายุ มีผู้อยู่ในวัยรุ่น (15-20 ปี) 20.9 % วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (21-35 ปี) 43.1 % และวัยผู้ใหญ่สูงอายุ (36 ปีขึ้นไป) 36 % ทางด้านระดับการศึกษา ประมาณ 1 ใน 3 จบมัธยมศึกษาขึ้นไป ที่จบระดับ ป.4 มี 56.8 % ที่ไม่จบประถม 4 และไม่ได้รับการศึกษา 8.8 %

ทางด้านค่านิยมในเรื่องชาติก่อน เกรกรรม ตลอดจนด้านความเชื่อใน ภูติผี และสิ่งลึกลับต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องขวัญ การนับถือผู้สูงอายุ และความเชื่อว่าการมีภรรยาบ่อย เป็นสิ่งเหมาะสม ตลอดจนการบริโภคอาหารแบบลานนาไทย การสูบบุหรี่พื้นเมืองและกินหมาก การแต่งกายแบบลานนาไทยของชายในชนบทยังเชื่อและปฏิบัติมากกว่าในเมือง ทั้งคนอายุมากเชื่อและปฏิบัติมากกว่าคนที่อายุน้อย ทั้งนี้รวมถึงผู้ที่แต่งงานแล้วเชื่อและปฏิบัติมากกว่าผู้เป็นโสดด้วย พฤติกรรมที่คนในเมือง กระทำมากกว่าชนบทคือการใช้ยานพาหนะที่ทันสมัย และการมีกิจกรรมกีฬาและบันเทิงแบบใหม่ ทางด้านความแตกต่างในเรื่องเพศที่พบคือการเชื่อว่าตนควรมีสិทธิ และอำนาจเหนือหญิง และเชื่อว่า

ชายและหญิงนั้นควรมีอิสระในการเลือกคู่เอง ซึ่งชายมีความเชื่อมากกว่าหญิง นอกจากนี้สิ่งที่พบว่า หญิงมีความนิยมในผู้มีฐานะร่ำรวยมากกว่าที่ชายชาวลานนาไทยนิยมก็เป็นผลสะท้อนถึงสิ่งที่มักเป็นเรื่องกล่าวขวัญถึงการที่ชายต่างถิ่น แสดงตัวว่ามีฐานะดีแล้วหลอกลวงผู้หญิง ว่าอาจเนื่องจากความนิยมดังกล่าวก็ได้ ข้อมูลด้านกลุ่มคนอายุน้อยมีความเชื่อมากกว่าคนอายุมาก คือเรื่องชายควรมีสติ และอำนาจเหนือหญิง และหญิงชายควรมีอิสระในการเลือกคู่เอง ก็แสดงถึงแนวโน้มที่น่าพิจารณาของคนวัยหนุ่มสาวรุ่นใหม่

ในแง่ความเชื่อว่าหญิงลักษณะใดมีความงามนั้น พบว่าชาวลานนาไทยในเมืองนิยมหญิงคิ้วโก่ง ปากแดง แก้มแดง ผมหยาว ผมสีดำเป็นมัน และผิวสองสี มากกว่าในชนบท และนำแปลกที่หญิงนิยมหญิงไว้ผมยาวว่าสวยงามมากกว่าที่ชายนิยมเช่นนี้ ในส่วนของการวิเคราะห์ด้านอายุ นั้น ผู้ที่อายุน้อยนิยมหญิงเอวบางร่างน้อย ผมหยาว ผมสีดำเป็นมันและผิวสองสี มากกว่าผู้ที่อายุมาก นิยมแต่ผู้ที่มีอายุมากก็นิยมหญิง คิ้วโก่ง และมีฟันดำ (จากการกินหมาก) มากกว่าผู้ที่อายุน้อยนิยม

ส่วนที่สะท้อนว่าพฤติกรรมต่างๆ ในชุมชนมีมากน้อยเพียงใด พบว่าแนวปฏิบัติที่หญิงต้องปรนนิบัติสามีและแขกในเรื่องการรับประทานอาหาร โดยคนไม่รับประทานร่วมด้วย และการที่หญิงเป็นช่างเท้าหลังนั้นในชนบทมีมากกว่าในเมือง ส่วนพฤติกรรมที่ชายมักปลดหญิงเรื่องตนเป็นโสดหรือไม่ เรื่องการที่หญิงถูกหลอกลวงตนเสียหาย ความรักไม่สมหวัง หญิงและชายจึงฆ่าตัวตาย ทั้งผู้ที่สูงอายุต้องอยู่โดดเดี่ยวเหล่านี้ในเมืองมีมากกว่าชนบท

งานวิจัยนี้ ยังพบอีกว่าช่องว่างของชาวลานนาไทยวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ที่อายุเกิน 36 ปีขึ้นไปนั้นมีมาก ทั้งการที่ผู้ได้รับการศึกษา แม้เพียงจบระดับประถมศึกษาที่สร้างความเปลี่ยนแปลงในความเชื่อ และพฤติกรรมต่างๆ เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไปอย่างมาก

ข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยระบุไว้ที่สำคัญจึงเน้นให้สนับสนุนความเชื่อหลายประการที่เปลี่ยนไปในทางตอบสนองการพัฒนา เช่นการไม่เชื่อเรื่องชาติก่อน เวิร์กรรมตลอดจนสิ่งลึกลับต่าง ๆ แต่เสนอให้แก้ไขหรือปรับปรุงความนิยมในเรื่องคอร์รัปชันที่มีมากขึ้น และการที่ชายอายุน้อยเห็นว่าตนควรมีสติและอำนาจเหนือหญิง

ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น พบว่า ขนบธรรมเนียมและพฤติกรรมที่แปลกเด่นอีกมากยังมีให้พบเห็นและศึกษาได้ในชนบท จึงควรจัดรายการท่องเที่ยวไปในชนบทแก่ผู้ที่สนใจในชีวิตชาวลานนา รวมทั้งมีมาตรการด้านความปลอดภัย และเป็นธรรมแก่นักท่องเที่ยว ส่วนผู้ที่มีเวลาจำกัดก็อาจจัดประยุกต์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่น่าสนใจ ให้ได้ชมหรือได้เข้าร่วมในย่านที่สะดวกและประหยัดเวลา แต่มีการอธิบายการปฏิบัติที่เป็นจริงของแต่ละกิจกรรมด้วยก็จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง และช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง

เรื่องของประเพณีสำคัญทางล้านนาไทย เรื่องหนึ่ง คือ ประเพณีเดือนยี่เป็งและลอยกระทงนั้น พบว่ามีปฏิบัติมาในล้านนาไทย ก่อนการเริ่มต้นที่กรุงสุโขทัย ดังที่เชื่อกันมา จึงควรมีการศึกษาเรื่องนี้เพิ่มเติม และอาจทำความเข้าใจถึงกำเนิดของประเพณีลอยกระทงให้ถูกต้องในโอกาสต่อไปด้วย